

Kto daje i odbiera – czy indywidualnemu przedsiębiorcy dalej przysługują prawa konsumenta?

Michał J. Wrona*

Bartosz J. Lewandowski**

Celem artykułu jest omówienie dotychczasowej praktyki modyfikowania (wyłączania lub ograniczania) rękojmi za wady rzeczy sprzedanej w umowach z osobą fizyczną zawierającą umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla tej osoby charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (tzw. *quasi*-przedsiębiorcą lub indywidualnym przedsiębiorcą) i analiza, czy w związku ze zmianami w Kodeksie cywilnym i ustawie z 30.5.2014 r. o prawach konsumenta¹ obowiązującymi od 1.1.2023 r. w dalszym ciągu jest możliwe stosowanie tej praktyki.

Dotychczasowe ramy prawne i praktyka

Do 1.1.2023 r. rękojmia przy sprzedaży regulowana była wyłącznie w art. 556 i n. KC. Część przepisów wprowadzała dodatkowe regulacje dotyczące praw konsumentów związanych z rękojmią. W relacjach z konsumentami – obok przepisów ogólnych – obowiązywały więc szczególnie regulacje, które przyznawały im szerszą ochronę i więcej praw.

Artykuł 556⁴ KC przewidywał, że przepisy o rękojmi dotyczącej konsumenta, z wyjątkiem art. 558 § 1 zd. 2, stosuje się do *quasi*-przedsiębiorcy. Przywołany art. 558 § 1 KC regulował z kolei prawo modyfikacji odpowiedzialności sprzedawcy, przy czym w zd. 2 zastrzeżono, że jeżeli kupującym jest konsument, ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi jest dopuszczalne tylko w przypadkach określonych w przepisach szczególnych. Przepisy te nie uległy zmianie na skutek nowelizacji, a więc dalej obowiązują.

Według powyższego dotychczasowa ochrona z tytułu rękojmi przysługująca *quasi*-przedsiębiorcy była analogiczna do tej przyznanej konsumentowi, z wyjątkiem dopuszczalności jej ograniczenia lub wy-

łączenia. Oznacza to, że w stosunku do *quasi*-przedsiębiorcy przepisy wprost dopuszczały wyłączenie lub ograniczenie rękojmi, podobnie jak w stosunku do innych przedsiębiorców. Już w tym miejscu łatwo dostrzec trzy poziomy ochrony: najsilniejszy – konsumencki, słabszy – gospodarczy w relacji z *quasi*-przedsiębiorcami oraz podstawowy – obowiązujący w pozostałych przypadkach.

Taki kształt regulacji doprowadził do powstania praktyki ramowego wyłączania rękojmi względem *quasi*-przedsiębiorców, obok przedsiębiorców, zwłaszcza w ogólnych warunkach umów zawieranych przez Internet lub w regulaminach sklepów internetowych. W praktyce więc ochrona *quasi*-przedsiębiorców w handlu internetowym była iluzoryczna. Cel regulacji udało się z kolei osiągnąć w handlu tradycyjnym.

Porównanie regulacji rękojmi *quasi*-przedsiębiorców przed i po nowelizacji

Od 1.1.2023 r. obowiązuje nowelizacja przepisów o odpowiedzialności za niezgodność towaru z umową z konsumentem lub *quasi*-przedsiębiorcą². Pomimo jednak jej wdrożenia i wydzielenia z Kodeksu cywilnego rękojmi konsumenckiej (wprowadzenia jej do PrKonsU), w Kodeksie cywilnym pozostawiono częściowo dawne regulacje odnoszące się do konsumentów i *quasi*-przedsiębiorców. Ustawodawca zdecydował się więc równolegle pozostawić rękojmię w Kodeksie cywilnym oraz wprowadzić do PrKonsU rękojmię konsumencką.

Z perspektywy *quasi*-przedsiębiorców najbardziej istotnym przepisem wprowadzonym nowelizacją jest art. 7aa PrKonsU. Wynika z niego bowiem, że: „przepisy dotyczące konsumenta zawarte w rozdziałach 4, 5a i 5b” stosuje się do *quasi*-przedsiębiorców. Ustawodawca nie wypowiedział się w nim jednak wprost o prawie do ograniczenia lub wyłączenia rękojmi w stosunku do *quasi*-przedsiębiorców, tak jak to uczynił w art. 556⁴ KC.

Trzeba więc dostrzec, że przywołany art. 7aa PrKonsU odsyła do regulacji dotyczącej odstąpienia od umowy (rozdz. 4), zgodności towaru z umową – rękojmi (rozdz. 5a) i umów o dostarczanie treści cyfrowych (rozdz. 5b), a zatem wąsko (wybiórczo) określa zakres stosowania przepisów dotyczących konsumentów do *quasi*-przedsiębiorców, w przeciwieństwie do art. 556⁴ KC, który zrównuje pozycję *quasi*-przedsiębiorców z pozycją konsumentów, za wyjątkiem art. 558 § 1 zd. 2 KC. Powstaje zatem wyraźna rozbieżność pomiędzy tymi

* Autor jest aplikantem radcowskim, doktorantem w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego; ORCID: 0000-0002-1080-6329.

** Autor jest prawnikiem w Departamencie Prawnym Ałtofarm Farmacja Polska sp. z o.o. oraz aplikantem radcowskim.

¹ T. jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 287 ze zm.; dalej jako: PrKonsU.

² Ustawa z 4.11.2022 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta, ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, Dz.U. poz. 2337.

regulacjami, która rodzi wątpliwość, czy w stosunku do *quasi*-przedsiębiorców dopuszczalne jest ograniczenie lub wyłączenie rękojmi opisanej w PrKonsU, tak jak ma to miejsce w Kodeksie cywilnym.

Należy jednocześnie zastrzec, że – w zależności od przedmiotu transakcji – zastosowanie będą miały albo przepisy dotyczące rękojmi znajdujące się w KC albo te dotyczące rękojmi konsumenckiej z PrKonsU. Te drugie mają zastosowanie do towarów, które ustawodawca definiuje jako rzecz ruchomą, a także wody, gazu i energii elektrycznej, w przypadku, gdy są oferowane do sprzedaży w określonej objętości lub ilości. Pojęcie towaru obejmuje również treści cyfrowe. Z kolei przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące rękojmi znajdują zastosowanie m.in. do nieruchomości oraz innych przedmiotów niespełniających definicji towaru w myśl art. 2 pkt 4a PrKonsU.

Historia projektu nowelizacji PrKonsU – bój o art. 556⁴ KC

W pierwszym projekcie nowelizacji³, przedstawionym przez Ministerstwo Sprawiedliwości, znajdował się przepis uchylający art. 556⁴ KC (był nim art. 2 pkt 4 projektu, derogujący powyższą normę). Jednocześnie projektodawca nie zamierzał wprowadzić normy obowiązującej obecnie jako art. 7aa PrKonsU. W projekcie – pierwotnie – nie przewidziano także uchylecia art. 38a PrKonsU. Warto zwrócić uwagę na uzasadnienie projektodawcy⁴, z którego dość jednoznacznie wynika, że celem wprowadzonej zmiany (tj. uchylecia art. 556⁴ przy jednoczesnym braku jakiegokolwiek innej nowej regulacji zawartej w nim problematyki) było usunięcie trzech reżimów odpowiedzialności i pozostawienie dwóch regulacji odpowiedzialności sprzedawcy przy sprzedaży rzeczy ruchomych: konsumenckiej (uregulowanej w PrKonsU) oraz pozakonsumenckiej (uregulowanej w KC).

Krytycznie wypowiedziało się w tym zakresie ówczesne Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, które – w ramach konsultacji i uzgodnień międzyresortowych – wskazało, że: „uchylenie przepisu art. 556⁴ KC pogorszy sytuację przedsiębiorców, którzy nabywają towar w ramach umowy bezpośrednio związanej z działalnością gospodarczą, gdy z jej treści wynika, że nie ma ona charakteru zawodowego. Sytuacja tych przedsiębiorców wymaga w ocenie MRPiT doregulowania, jeśli wspomniane dyrektywy będą implementowane w sposób wskazany w projekcie”.

Uwagi przedstawione przez MRPiT, zdaniem Projektodawcy, zostały uwzględnione w ten sposób, że w kolejnym projekcie ustawy (z 1.9.2021 r.⁵) znalazł się nowy art. 7b PrKonsU, którego zadaniem było zastąpienie dotychczasowych art. 556⁴ KC oraz art. 38a PrKonsU. Zdaniem projektodawcy, art. 7b rozciąga stosowanie nowo projektowanych przepisów na *quasi*-przedsiębiorców („przepisy rozdziału 5a zastępują przepisy o rękojmi w odniesieniu do konsumentów, zatem to one powinny mieć zastosowanie do tychże przedsiębiorców”⁶).

³ Projekt z 16.9.2020 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz ustawy – Kodeks cywilny (UC 53), <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12341810/12752744/12752745/dokument482587.pdf>.

⁴ Uzasadnienie do projektu z 16.9.2020 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz ustawy – Kodeks cywilny, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12341810/12752744/12752745/dokument482589.pdf>.

⁵ Projekt z 1.9.2021 r. ustawy o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz ustawy – Kodeks cywilny, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12341810/12752744/12752745/dokument520200.pdf>.

⁶ *Ibidem*.

Treść projektowanego wówczas art. 7b jest tożsama z obowiązującym obecnie art. 7aa PrKonsU.

Zaprojektowana zmiana nie została uznana przez MRiT (w międzyczasie doszło do zmiany nazwy ministerstwa) za satysfakcjonującą. MRiT wskazało bowiem, że przepisy dotyczące rękojmi znajdujące się w KC w określonych przypadkach nadal będą miały zastosowanie do konsumentów, a co za tym idzie – usunięcie art. 556⁴ spowodowało by pogorszenie sytuacji *quasi*-przedsiębiorców. Ostatecznie Ministerstwo Sprawiedliwości uwzględniło uwagi MRiT, pozostawiając art. 556⁴ nienaruszonym, przy jednoczesnym zaprojektowaniu wprowadzenia art. 7b PrKonsU i uchylecia jej art. 38a PrKonsU.

Na późniejszym etapie prac nie dokonano zmian w zakresie treści art. 7aa PrKonsU czy jego relacji względem rozdziałów 4, 5a i 5b tej ustawy.

Z uzasadnienia oraz Oceny Skutków Regulacji projektu ustawy, który trafił pod obrady Sejmu, wynika, że: „dodano do ustawy z dnia 30.5.2014 r. o prawach konsumenta art. 7c zawierający normę dotychczas zawartą w art. 38a PrKonsU oraz normę analogiczną do art. 556⁴ KC, tj. rozszerzający ochronę przyznaną konsumentom na osobę fizyczną zawierającą umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla tej osoby charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej”⁷.

Powyższy fragment rozważań, w szczególności wymiana stanowisk pomiędzy projektodawcą (Ministerstwem Sprawiedliwości) a Ministerstwem (Pracy) Rozwoju i Technologii, nakazują stwierdzić, że o ile w zakresie prawa odstąpienia od umowy dla *quasi*-przedsiębiorców celem ustawodawcy było jedynie redakcyjne przeniesienie regulacji, o tyle już w zakresie rękojmi celem projektodawcy było dokonanie (przywroćenie) obowiązującego przed 1.1.2019 r. dychotomicznego podziału rękojmi na rękojmi konsumencką (relacji B2C) oraz pozakonsumencką (relacji B2B i obrotu powszechnego). Stąd posłużenie się zwrotem „analogicznej” regulacji, a więc podobnej pod pewnymi względami⁸, nie zaś tożsamej czy właśnie „dotychczasowej normy”.

Pozostawienie art. 556⁴ KC ma bardzo istotne, jeśli nie kluczowe znaczenie dla poszczególnych sposobów interpretacji obecnie obowiązującej regulacji.

Wyłączenie rękojmi wobec *quasi*-przedsiębiorców – modele interpretacji

Jak wynika z powyższego, rękojmia uregulowana w Kodeksie cywilnym w zakresie, w jakim dotyczy transakcji dokonywanych z konsumentami, nie może zostać ograniczona lub wyłączona, albowiem wyłącza to art. 558 § 1 zd. 2 KC. Tymczasem przepisy rękojmi konsumenckiej wprowadzone do PrKonsU nie zawierają takiego odpowiednika. Brak takiej regulacji szczególnej może wynikać m.in. z art. 7

⁷ Druk Sejmu IX Kadencji nr 2425, projekt ustawy o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz ustawy – Kodeks cywilny, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/09EDF5F3C31EE7B9C12588770039AC4F%24File/2425.pdf>.

⁸ Według „Słownika języka polskiego” PWN, analogia to „podobieństwo pod pewnym względem”, zaś wg „Słownika języka polskiego” pod red. W. Doroszewskiego, analogiczny to „pozostający w takim samym stosunku, odpowiadający, podobny”, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/analogiczny.html>.

PrKonsU, który wprowadza zasadę semiimperatywności⁹ przepisów PrKonsU i jednocześnie wyłącza możliwość zrzeczenia się przez konsumentów przyznanych mu praw w tej ustawie. Przepis ten implementuje art. 25 dyrektywy 2011/83/UE¹⁰, który został zatytułowany „Bezwzględnie wiążący charakter dyrektywy”. Wynika z niego, że jeżeli prawem właściwym dla umowy jest prawo państwa członkowskiego, konsumenci **nie mogą zrzec się praw przyznanych na mocy krajowych środków transponujących niniejszą dyrektywę**. Co więcej, wszelkie postanowienia umowne pośrednio lub bezpośrednio znoszące lub ograniczające prawa wynikające z dyrektywy 2011/83 nie są wiążące dla konsumenta.

Ponieważ art. 7aa PrKonsU nie posiada – w przeciwieństwie do art. 556⁴ KC – bezpośredniego dopuszczenia wyłączenia rękami wobec *quasi*-przedsiębiorców, powstaje pytanie, czy w dalszym ciągu możliwe jest skuteczne wyłączenie lub ograniczenie rękami (także w zakresie regulowanym w PrKonsU) w stosunku do *quasi*-przedsiębiorców.

Do rozważenia pozostają więc dwa modele interpretacyjne:

- 1) *status quo* – w dalszym ciągu dopuszczalne jest wyłączenie lub ograniczenie rękami wobec *quasi*-przedsiębiorców;
- 2) dualizm systemów ochrony *quasi*-przedsiębiorców – dopuszczalne jest wyłączenie rękami z KC wobec *quasi*-przedsiębiorców, ale niedopuszczalne jest wyłączenie rękami z PrKonsU.

1) *Status quo* – w dalszym ciągu dopuszczalne jest wyłączenie lub ograniczenie rękami wobec *quasi*-przedsiębiorców

Zmiana przepisów lub wprowadzenie nowych regulacji nie odbywa się w próżni. Przy dokonywaniu wykładni i dekodowaniu treści normy prawnej istotne jest więc otoczenie prawne, kontekst, w jakim powstają nowe przepisy, a nie jedynie ich językowe brzmienie. Pod uwagę brać należy także cel regulacji, choć nie tylko ten wyrażony na etapie prac legislacyjnych.

W przypadku przepisów o rękami oceniając ich dyspozytywność należy sięgnąć zarówno do art. 7aa PrKonsU, jak i do art. 556⁴ KC w celu ich porównania. Oba przepisy prowadzą do rozszerzenia rękami konsumentki na *quasi*-przedsiębiorców (przy czym art. 7aa PrKonsU dotyczy także prawa do odstąpienia od umowy zawartej poza lokalem przedsiębiorstwa). W kontekście prawa do wyłączenia lub ograniczenia rękami w warstwie językowej powołanych przepisów istnieje ogromna różnica: art. 556⁴ KC obejmuje *quasi*-przedsiębiorców taką ochroną, jak konsumentów, poza art. 558 § 1 zd. 1 KC. Można powiedzieć, że przepis ten kompleksowo reguluje zakres przedmiotowy ochrony konsumentki, stosowanej wobec *quasi*-przedsiębiorców. Tymczasem art. 7aa PrKonsU takiego odesłania wprost nie zawiera, mimo że z łatwością ustawodawca mógłby do art. 7aa PrKonsU dodać zd. 2, przykładowo: „(w) stosunku do przedsiębiorcy, o którym mowa w zdaniu poprzednim, nie stosuje się art. 7”. Artykuł 7aa PrKonsU

bezpośrednio nie pozwala więc w sposób swobodny zastosować art. 7 względem *quasi*-przedsiębiorcy.

Ponadto art. 7aa PrKonsU nakazuje stosować określone rozdziały względem *quasi*-przedsiębiorców, podczas gdy art. 556⁴ KC przewiduje, że jedynie przepisy dotyczące konsumenta, z wyjątkiem art. 558 § 1 zd. 2 KC, stosuje się do *quasi*-przedsiębiorcy. Jak widać, sposób odesłania jest inny: w art. 7aa PrKonsU przewidziano, że wobec *quasi*-przedsiębiorców stosuje się wprost wymienione rozdziały PrKonsU, natomiast w art. 556⁴ KC odesłanie polega na generalnym stosowaniu przepisów dotyczących konsumenta. Z tych powodów konieczne było doprecyzowanie, że nie stosuje się art. 558 § 1 zd. 2 KC. W przeciwnym razie prawo rękami przysługujące *quasi*-przedsiębiorcom nie mogłoby być wyłączone lub ograniczone.

Jeżeli ustawodawca zamierzał zmienić aktualne otoczenie prawne, w którym uprawnienia *quasi*-przedsiębiorcy są zrównane z uprawnieniami konsumentów, z **wyjątkiem ich semiimperatywności**, wprowadzając nowy przepis **obok już istniejącego art. 556⁴ KC**, powinien wyraźnie zwerbalizować ten zamiar. Innymi słowy, art. 7aa PrKonsU powinien zawierać wyraźne odesłanie do art. 7 PrKonsU, jeżeli wolą ustawodawcy była taka zmiana przepisów, która nadałaby *quasi*-przedsiębiorcom dodatkową ochronę, w postaci semiimperatywności. Taki cel nie został jednak wyrażony w przepisie, ani nawet w materiałach przygotowawczych, sporządzonych na etapie legislacyjnym. Przeciwnie, prace nad nowelizacją obnażają zamiar ustawodawcy w **pozbawieniu *quasi*-przedsiębiorców** ochrony, jaką przyznaje im art. 556⁴ KC, wyeliminowanie kolejnego reżimu ochrony. Ustawodawca ugiął się pod naporem uwag zgłoszonych w trakcie konsultacji społecznych, na skutek czego *quasi*-przedsiębiorcy mieli być zrównani w ich ochronie z konsumentami. Takie rozwiązanie znowu zostało zakwestionowane przez MRIT, co doprowadziło w efekcie do zaprojektowania ustawy w przyjętym już brzmieniu. Z przebiegu tych zmian wyłania się próba znalezienia przez ustawodawcę złotego środka pomiędzy pozbawieniem *quasi*-przedsiębiorców dodatkowej ochrony z tytułu rękami a zrównaniem jego praw z prawami konsumenta (poprzez pozostawienie art. 556⁴ KC w obecnym brzmieniu).

Zamiar ustawodawcy wprowadzenia tak daleko idącej zmiany w zakresie swobody stron do modyfikacji uprawnień wynikających z tytułu rękami, przyznanych *quasi*-przedsiębiorcy powinien wybrzmieć na tyle, by uzasadniał objęcie *quasi*-przedsiębiorców art. 7 PrKonsU. W przeciwnym razie powołanie się na wykładnię celowościową nie może stanowić pretekstu do rozszerzenia uprawnień *quasi*-przedsiębiorców ponad faktyczny cel ochrony.

Obok intencji ustawodawcy wyodrębnić trzeba obiektywny cel regulacji, aby nie nadać materiałom przygotowawczym większej mocy niż posiadają z uwagi na swoją funkcję, tj. funkcji prawotwórczej, gdyż nie to jest ich głównym zadaniem. Celem jest więc niewątpliwie przyznanie *quasi*-przedsiębiorcom ochrony szerszej niż przedsiębiorcom. Przedsiębiorcy bowiem zawierają powszechnie nie tylko umowy ściśle związane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Kupując np. wyposażenie biura, elektronikę, samochody mogą nie mieć większych kompetencji przy ocenie ich wykonania, przydatności i braku wadliwości, w porównaniu do konsumentów. W istocie przedsiębiorca ma nad nimi taką samą przewagę. Granice modelu ochrony wyznacza jednak wyrażona wprost w art. 556⁴ KC – możliwość wyłączenia lub ograniczenia tych uprawnień.

Co więcej, trzeba dostrzec paradoks argumentacji przeciwnej. W przypadku, gdyby uprawnienia *quasi*-przedsiębiorców przyznane

⁹ M. Namysłowska, komentarz do art. 7 [w:] Ustawa o prawach konsumenta. Komentarz, pod red. D. Lubasza, Warszawa 2015, Lex/el 2023; oraz uzasadnienie projektu ustawy o prawach konsumenta, druk 2076.

¹⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z 25.10.2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.U. L Nr 304 z 22.11.2011 r., s. 64 ze zm.; dalej jako: dyrektywa 2011/83.